

DOI 10.46493/2663-2675-2021-3-4-6
УДК – 929.327.82.008(477)

РОЛЬ ПОСТАТІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА У КУЛЬТУРНІЙ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ

Summary

According to the data of Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, there are more than 1,100 monuments to Shevchenko in the world: 99 are located in 44 countries, another 1,068 - in Ukraine.

It is noted that a significant number of monuments that were constructed abroad were erected during the independence of Ukraine at the initiative of Ukrainian embassies and organizations of the Ukrainian diaspora. Therefore, it is considered useful and interesting to tell the story of the creation of these monuments by those people who contributed to this noble activity their energy, strength and patriotism. First of all, we are talking about the teams of embassies abroad and their heads - Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary.

It is further reported about a difficult situation that appeared with the erection of the monument to Taras Shevchenko in Budapest in 2004 and 2005. Former Ambassador of Ukraine to Hungary Yuriy Mushka initiated the erection of the monument to Taras Shevchenko without the consent of the Ukrainian community. The monument was made by a Hungarian sculptor and it did not look like Shevchenko at all. The Society of Ukrainian Culture of Hungary, headed by its chairman Yaroslava Khortiani, opposed the installation of this sculpture. Eventually, they achieved their goal, and the Hungarian authorities decided not to erect the monument. But on March 15 on the square in Budapest there was a pedestal for the monument to Taras Shevchenko without a bust.

The Ukrainian community appealed to the new Ambassador of Ukraine to Hungary, Dmytro Tkach, to remove the bust from the square. The solution was very simple - to install this monument in the courtyard of the embassy. And since it is the Ukrainian territory, no permits from the Hungarian authorities were required. The Hungarians gladly accepted this proposal, and the TUKU leadership supported it.

It is described in details what work was carried out by the Embassy of Ukraine for the production and installation of Taras Shevchenko Memorial in Budapest. The role of the leadership of self-government body of the second district of Budapest in providing of a place for the monument, the owners of the Industrial Union of Donbass and, first of all, Sergiy Taruta in providing financial support for the creation of this complex is mentioned.

The selfless work of the Ukrainian sculptor, professor of the sculpture department of Lviv National Academy of Arts Ivan Mykytyuk was especially noted. For a little more than a month, this talented artist managed to create a three-meter sculpture of Kobzar, which was then made of bronze at a leading foundry in Budapest.

The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine announced that the world record of the largest number of erected monuments to the cultural figure now belongs to the Ukrainian poet, novelist and artist Taras Shevchenko.

This titanic work on creation of a memorial dedicated to Taras Shevchenko in Budapest was completed in this way. On July 11, 2007, President of Ukraine Viktor Yushchenko had an official visit to Budapest, during which he and Hungarian President Leonid Shoiom opened the monument to Taras Shevchenko, a prominent Ukrainian poet and fighter for Ukrainian independence

On March 23, 2013, Taras Shevchenko Square appeared in Budapest, on the same place where the monument to Great Kobzar was erected.

Keywords: Taras Shevchenko, monument in Budapest, Embassy of Ukraine in Hungary, Taras Shevchenko Square in Budapest

Виклад основного матеріалу.

Загалом у світі МЗС нарахувало понад 1 100 пам'ятників Шевченку: 99 розташовано в 44 країнах світу, ще 1 068 – на території України [1].

Значна кількість цих пам'ятників була споруджена за часів незалежності України за ініціативи українських посольств та організацій української діаспори, яка проживає за кордоном. На нашу думку, було б корисним і цікавим розповісти історію створення цих монументів саме тими людьми, які доклали до цієї благородної справи своєї енергії, сили та патріотизм. Насамперед мова йде про колективи посольств за кордоном та їхніх керівників – Надзвичайних і Повноважних Послів.

Тому пропонуємо на сторінках часопису «Зовнішні справи» започаткувати публікації, присвячені цій темі. Час плине, і серед наших колег все менше залишається тих, котрі можуть як свідки і безпосередні учасники розповісти про цю цікаву історію української культурної дипломатії. Отож, роз-

починаю першим та намагатимуся оповістити, як це сталося у Будапешті.

У березні 2005 року я прибув до Будапешта як Надзвичайний і Повноважний Посол України в Угорщині. У перші дні зустрівся з Ярославою Хортяні, яка на той час була головою Товариства культури українців Угорщини. Перше питання, яке вона поставила, стосувалося знесення постаменту під пам'ятник Т.Г. Шевченку, що був встановлений на площі 15 березня у м. Будапешт. Справа у тому, що колишній Посол України в Угорщині Юрій Мушка ініціював встановлення пам'ятника Т.Г. Шевченку без погодження з українською громадою. Цей пам'ятник виготовив угорський скульптор, і скульптурне зображення Тараса Григоровича зовсім не було схожим на Шевченка. Ярослава дуже енергійно почала боротьбу з цим проектом. Відкрити бюст планували під час візиту Голови ВР України В. Литвина до Угорщини. Хортяні таки вдалося зірвати відкриття цього пам'ятника. Хоча п'єдестал було вже встановлено, на ньому було написано «Тарас Шевченко – український поет» і зверху стриміла одинока арматура.

Тому переді мною стояло завдання прибрати з площі цей сором. Рішення знайшлося дуже просте: встановити цей пам'ятник у дворі Посольства. І оскільки це українська територія, то ніяких дозволів угорської влади не було потрібно. Угорці з радістю сприйняли цю пропозицію, підтримала її і Ярослава. Вже за декілька днів постамент демонтували та встановили разом із пам'ятником у дворі Посольства.

Далі постало завдання про спорудження нового пам'ятника Т.Г. Шевченку у Будапешті. Насамперед потрібно було вирішити питання про виділення землі для встановлення пам'ятника. Я добре знав Будапешт, тому обійшов декілька скверів та площ і зупинився на невеликій площі на вулиці Головна біля МЗС

Угорщини та греко-католицької церкви Святого Флоріана, куди постійно ходять молитися члени української громади. Показав це місце Я. Хортяні – вона цю ідею підтримала. Далі потрібно було отримати дозвіл від керівництва другого району м. Будапешта та відповідних структур міста на встановлення пам'ятника саме на цьому місці.

Зустрівся з полгармештером району – так в Угорщині називають керівника органу місцевого самоврядування – і висловив прохання надати дозвіл на розміщення скульптури. Цей молодий інтелігентний керманіч виявився знавцем української літератури та сказав мені, що для них буде честю мати у своєму районі пам'ятник великому українському поетові. Водночас зазначив, що угорці знають: Т.Г. Шевченко для України має таку саму роль, як Шандор Петефі для угорців.

Натомість необхідно було здійснити рутинну роботу з оформлення всіх документів на дозвіл виділення землі під встановлення пам'ятника – це взяли на себе радник посольства М. Юнгер та перший секретар І. Балог. Завдяки їхнім зусиллям усі потрібні документи були зроблені й можна було приступати до реалізації цього проекту.

Перед нами відкрився шлях для виготовлення нового пам'ятника великому українському поетові у Будапешті. Звернувся до мого друга – ректора Львівської національної академії мистецтв А.А. Бокотея – з проханням знайти митця, який був би здатний зробити достойну скульптуру. Андрій запропонував на цю роль мого знайомого професора кафедри скульптури Академії Івана Микитюка.

Іван приїхав до Будапешта, жив у мене дома та ліпив декілька варіантів пам'ятника з пластиліну. Декілька разів виїжджали на площу, радилися, як буде виглядати скульптура. Ми з Іваном вирішили, що найкраще буде, коли скульптура буде сидячою. Наступного дня скульптура у пластиліні була готова. Увечері ми її показали Ярославі, яка також цю ідею підтримала.

Тепер треба було знайти кошти на виготовлення пам'ятника з бронзи, на оплату архітектурного проекту. З коштами допомогло керівництво Індустріального союзу Донбасу, а саме С.О. Тарута та генеральний директор «Дунаферу» В.В. Науменко. Звичайно, без їхньої допомоги реалізувати цей проект, вартість якого була більше ніж 110 тисяч доларів США, було неможливо.

Угорські друзі порекомендували ливарню Йозефа Сабо, яка є провідною у цій галузі в Угорщині. Зустрівся з Йозефом, домовилися, як будемо працювати. Через декілька днів приїхав Микитюк, отримав прямо на заводі майстерню, глину та кімнату в готелі недалеко від ливарні. Працював Іван день і ніч, тож трохи більше ніж за місяць скульптура у глині була завершена. Практично через день відвідував ливарню, спостерігав за роботою скульптора, підтримував його як міг.

Ми покликали представників спеціальної мистецької комісії мерії міста. Вони довго дивувалися, що

скульптор за такий короткий проміжок часу зробив величезну роботу, а потім із невеличкими зауваженнями дали згоду на переведення скульптури у бронзу.

Допомогло і те, що саме у цей час у Будапешті перебували президент Національної академії мистецтв України А.В. Чебикін та ректор Львівської академії мистецтв А.А. Бокотей. Вони оглянули скульптуру разом з угорськими фахівцями і зробили практично аналогічні зауваження.

Далі виникло питання постаменту під скульптуру. У мене ще з часів моєї першої дипломатичної роботи склалися дружні стосунки з Анатолієм Івановичем Повзиком – директором та власником заводу з виготовлення виробів із мармуру та граніту у містечку Біличі, що під Києвом. Я переговорив із ним телефоном, а потім поїхав до Києва та зробив замовлення. Постамент був виготовлений дуже якісно із житомирського лабрадориту за короткий термін і доставлений до Будапешта. Треба ще раз згадати добрим словом Анатолія Івановича: він дав нам гарну знижку, сам особисто контролював якісне виконання замовлення.

11 липня 2007 року відбувся офіційний візит Президента України В. Ющенка до Будапешта, під час якого він разом з Президентом Угорщини Л. Шоймом відкрив пам'ятник видатному українському поетові та стійкому борцю за незалежність України Тарасу Григоровичу Шевченку. На урочистостях були присутні представники Товариства української культури Угорщини, приїхав на цю подію І. Микитюк.

Після урочистого відкриття Президент В.А. Ющенко сказав, що це дійсно один із кращих пам'ятників Великому Кобзарю у Європі, та подякував за ту роботу, яку провело Посольство зі спорудження цього пам'ятника.

Ось як про цю подію було написано у часописі ТУКУ «Громада»: «...подружжя Ющенків разом з угорським президентом Ласлом Шоймом та його дружиною взяли участь у церемонії відкриття пам'ятника українському поету Тарасу Шевченку в Будапешті.

У своєму виступі Президент України наголосив на винятковій ролі, яку відіграв Шевченко для української нації, формування української мови. «Для нації це людина, яка впродовж останніх двох століть закликає до волі, до свободи, багато років навчає любові до свого народу», – сказав Ющенко. Він підкреслив, що надзвичайно важливим є збереження у молодших поколіннях українців поваги до постаті Великого Кобзаря. «Переконаний, що пам'ятник якраз і буде слугувати цій місії», – сказав Президент, додавши що найкращим компліментом українському народу від будь-якої держави світу та нації є шанування пам'яті Тараса Шевченка» [2].

Переконаний, що добрі справи мають своє продовження. Декілька років потому, коли я повернувся до Києва і попрощався з дипломатичною роботою, у Будапешті з'явилася площа Тараса Шевченка. Її урочисте відкриття відбулося 23 березня 2013 року

Президент України Віктор Ющенко та Президент Угорщини Ласло Шойом з дружинами під час церемонії відкриття пам'ятника Тарасу Шевченку у Будапешті

на тому самому місці, де був встановлений пам'ятник Великому Кобзарю.

Запросили на урочисте відкриття площі 23 березня автора пам'ятника Т.Г. Шевченку львівського скульптора Івана Микитюка. В інтерв'ю часопису «Громада» скульптор сказав: «Я сьогодні дуже схвилюваний. Радісним є те, що коли ти повертаєшся до свого творіння так, як мати повертається з трепетом душі до своєї дитини – те саме відчуває і кожний автор, композитор чи скульптор, що повертається до свого твору. Тішить те, що пам'ятник у добрих руках – доглянутий. Він встановлений на площі, де ми зараз стоїмо, і вона названа іменем Шевченка у цьому місті».

За майже п'ять років монумент перетворився на святе місце для всієї семитисячної української громади в Угорщині та Посольства України. Тут члени ТУКУ проводять різноманітні культурні заходи, святкують релігійні свята. Сюди, за протоколом, лягають квіти представницьких урядових та державних делегацій з України, коли вони перебувають з офіційними візитами в Угорщині [3].

Цю площу часто відвідують іноземні туристи, українці, які бувають в угорській столиці. Ось таким чином постать Т.Г. Шевченка відіграє вирішальну роль у просуванні культурної дипломатії України, допомагає створювати позитивний імідж країни у світі.

Дмитро ТКАЧ,
доктор політичних наук, професор,
Університет економіки
та права «КРОК» (Україна, Київ),
проректор з міжнародних зв'язків,
Надзвичайний і Повноважний Посол

Список використаних джерел:

1. Тарас Шевченко став світовим рекордсменом за кількістю встановлених пам'ятників культурному діячу — МЗС <https://hromadske.ua/posts/taras-shevchenko-stav-svitovim-rekordsmenom-za-kilkistyu-vstanovlenih-pamyatnikov-kulturmomu-diyachu-mzs>
2. Часопис «Громада». №4 (90). 2007. С. 4.
3. У Будапешті з'явилася площа Тараса Шевченка <https://www.radiosvoboda.org/a/24939469.html>